

Auteur: Willem-Maarten Dekker

Schriftlezingen: Leviticus 25 vers 1-24 en Marcus 1 vers 9-13

Rabbin Jonathan Sacks vertelt bij het bijbelgedeelte uit Leviticus een verhaal over twee stammen. In de ene stam bezit elke familie een stuk land. De percelen variëren sterk in grootte en productiviteit, mede doordat sommige families slimmer zijn of harder werken dan andere. Sommige gezinnen zijn arm door botte pech. Er zijn grote verschillen in welvaart.

De raad van oudsten van de stam zorgt ervoor dat mensen elkaars eigendom respecteren, maar verder doet hij weinig. Het gevolg is dat sommige leden van de stam in de winter sterven door gebrek aan voedsel of warmte. Maar de stam als geheel floreert.

De andere stam regelt de zaken heel anders. De mensen delen hun land en veestapel, evenals de vruchten van hun werk. De raad van oudsten beheert de velden en kuddes en heeft het bijzonder druk. Er zijn vaak klachten over leden van de stam die weigeren hun deel van de gemeenschappelijke last te dragen. De meesten werken echter hard, gedreven door gemeenschapszin of uit angst voor kritiek van hun burens.

De stam is als geheel minder welvarend dan de eerste stam, maar iedereen kan overleven en er sterft nooit iemand door gebrek aan voedsel of warmte.

Vrijheid óf gelijkheid

In deze twee manieren van leven draait het om waarden die allebei nodig zijn voor een gezonde toekomst: vrijheid en gelijkheid.

We willen vrij zijn om de opleiding te doen die we willen, zelf ons werk te kiezen, ons eigen geld te verdienen en te genieten. Maar we willen ook gelijkheid. We willen niet dat er een kloof is tussen rijk en arm, en dat er mensen zijn die sterven van de honger en de kou.

Vrijheid is er bij de eerste stam waar Sacks van vertelt, maar geen gelijkheid. Gelijkheid is er bij de tweede stam, maar weinig vrijheid.

Vrijheid en gelijkheid zijn blijkbaar niet allebei tegelijk te realiseren. Daarom blijven we ongelukkig, want we hebben ze allebei nodig.

Wij leven in een wereld die veel op die van de eerste stam lijkt. Daarvan zijn de armen de dupe, maar ook de natuur. Want voor onze vrije ontplooiing hadden we steeds meer grondstoffen en land nodig en begonnen we meer en meer te plunderen.

Zien we dat plunderen als een probleem? Als je door het stellen van die vraag gevoeliger wordt voor de uitbuiting van natuur en medemens, dan is er al iets heel belangrijks bereikt. Want de rijken in de eerste stam zien waarschijnlijk het probleem van de gelijkheid niet zo. Zij hebben aan gelijkheid geen behoefte, want zij zitten boven aan de apenrots. Meer gelijkheid zou voor hen alleen maar nadelig zijn.

Geldt dat ook niet van ons? Wij zitten allemaal behoorlijk hoog op de apenrots; zeker als je het op wereldschaal bekijkt. Wij hebben gemiddeld niets te winnen bij meer gelijkheid of meer aandacht voor duurzaamheid, klimaat en biodiversiteit. Daarom zijn we pas aan het thema begonnen nu van de Zuidpool inmiddels een stuk is afgesmolten dat twintig keer de oppervlakte van Nederland heeft, en nu de aarde zo veel koorts begint te krijgen dat we bang worden. En nu het goedkoper wordt om ook een beetje milieubewust te doen. Nu pas leggen wij zonnepanelen op ons kerkdak, nu het economisch rendabel is.

Eigenlijk schaam ik mij daarvoor. Hadden wij als kerk niet veel meer vóórop moeten lopen in de strijd om een leefbaarder wereld, in plaats van eerst achteraan te hobbelen en nu toch 'bij de tijd' te willen zijn door ook de mond vol te hebben over duurzaamheid?

Twee zielen

Ik vraag dat niet zo kritisch om mijzelf vrij te pleiten. Ik heb als het om de natuur gaat, twee zielen in mijn borst.

Aan de ene kant huil ik om elke diersoort die uitsterft, om elke boom van het tropisch regenwoud die wordt omgehakt. Ik huil in mijn hart als ik wéér minder kievit en grutto's tel in het voorjaar, als ik in de zomer in de Alpen zie dat de gletsjers wéér kleiner zijn geworden en dat de diversiteit aan bloemen en vlinders wéér verder is afgenomen.

Ik zou zelfs niet durven beweren dat ik meer van mensen houd dan van roodborstjes, kaardebollen en pissebedden. Soms is het omgekeerd.

Toch valt het mij zwaar om harde maatregelen te nemen wat betreft eenvoudiger leven. Aan sommige bezittingen ben ik gehecht, vooral aan een stapel boeken. Mijn auto hoeft niet duur of mooi te zijn, maar hij moet wel voor de deur staan, want gemak dient de mens. Ik ga niet op vliegvakantie, maar ik kijk ook nog niet hoeveel liter water mijn spijkerbroek precies gekost heeft. Vlees, ja, dat is ook een dingetje; vegetarisch gaan koken is toch wel een hele omslag en de koe is toch al dood – je kent het wel.

Wij komen thuis nog niet zo heel veel verder dan: een halve gehaktbal. Mijn vrouw kookt meestal en het was mij al eens opgevallen dat de stukken vlees steeds kleiner werden.

'Komt dat door de inflatie, lieverd?', zeg ik.

'Nee', zegt ze, 'we moeten eenvoudiger leven.'

Aha. Een halve gehaktbal dus. Maar het rommelt. Is het niet wat weinig, ben ik niet wat laat, doe ik het niet omdat het in is?

Een kwetsbaar aapje

We hadden immers allang mee kunnen doen. In de jaren zeventig van de vorige eeuw verscheen het rapport van de Club van Rome, waar alles al in stond. De Wereldraad van Kerken had in de jaren tachtig een groot programma getiteld 'Gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping'. Theologen schreven boeken waarin zij aandrongen op een

ecologische bekering. We hebben het allemaal laten lopen, omdat diegenen die hoog op de apenrots zitten, weinig behoefte hebben aan gelijkheid.

Bij mij roept dat herinneringen op aan wat het Oude Testament schrijft over de profeten, die keer op keer het volk waarschuwen, en ondertussen komt de val steeds dichterbij - tot de ondergang echt komt in de ballingschap naar Babel en het einde van de staat Israël.

Ik denk dat we er niet omheen kunnen, te spreken van een grote schuld, waarin we allemaal samen delen, waarvoor we lang blind zijn geweest en waarvan we nu, ten diepste van Godswege, de rekening gepresenteerd krijgen.

We moeten het hebben over niet minder dan: bekering.

Wat is bekering? Een oud leerboekje van de kerk beschrijft de bekering niet als een moment, maar als een proces, dat duurt vanaf het moment dat je tot geloof komt totdat je sterft. Een proces waarin iets sterft en iets opstaat. Je oude ik, dat graaierige en tegelijk angstige aapje op de rots, dat sterft langzaam af. En een nieuw ik, een kwetsbaar aapje, maar vol vertrouwen, dat staat langzaam op, onder aan de rots, midden tussen de heel gewone aapjes.

Dat veranderingsproces begint van binnen, innerlijk. Dat je bedreefd wordt over je zonde.

Maar wat is zonde? Misschien moeten we zo eerlijk zijn om te zeggen dat we zonde te begrensd hebben gezien. We dachten aan verkeerde daden tegenover God en je medemens. Kan zonde ook te maken hebben met het stelselmatig negeren van de rechten van planten, dieren, de aarde?

Als je de tien geboden hoort, dan lijkt het hele veld van de niet-menselijke wereld op het eerste gezicht ook afwezig. Maar als je nauwkeurig leest, dan zie je dat er een klein gaatje zit, waardoor de dierenwereld naar binnen glipt.

Want wat lezen we in het vierde gebod? 'De zevende dag is de sabbat, die gewijd is aan de HEER, uw God; dan mag u niet werken. Dat geldt voor u, voor uw zonen en dochters, voor uw slaven en slavinnen, voor uw vee ...' Ziedaar: de rustdag is ook voor het vee.

Door dat gaatje in de tekst glipt als het ware toch de hele schepping de geboden binnen. Bijzondere gedachte: de werkezel hoeft een dag in de week geen werkezel te zijn. Hij mag één dag in de week lekker poedelen, badderen, springen, grazen, dansen, vrijen, luieren - wat hij maar wil, maar werken hoeft niet, hij is vrij. Dat is toch geweldig, dat de Bijbel drieduizend jaar geleden zich zo om de ezel bekommerde! Zo'n inlevingsvermogen in de ezel toont! Was dat maar gebleven.

Legkippen en melkkoeien

Waar is de sabbat voor onze legkippen en melkkoeien en mestvarkens? Wat betekent het voor onze eenden, ganzen, kalkoenen en geiten, voor onze paarden, schapen, konijnen en kweekvissen – dat er een sabbatsgebod is?

We hebben gelezen over het sabbats- en het jubeljaar. Elk zevende jaar moeten niet alleen slaven worden vrijgelaten, maar ook akkers braak blijven liggen. In het jubeljaar wordt dat nog aangescherpt.

Deze wetgeving is in feite een uitbreiding van het sabbatsgebod. Zoals de wekelijkse sabbat rust belooft voor mens en dier, zo wordt deze in het sabbats- en jubeljaar breder geschonken. Er vindt een gelijkheidscorrectie plaats, kun je zeggen. Zes jaar lang krijgt de mens de kans zich in volle vrijheid te ontplooien. Hij mag concurreren zoveel hij wil. Hij mag zoveel mogelijk opbrengst binnenhalen. Maar na zes jaar volgt er een correctie. De naaste is er ook nog, als je gelijke. Plant en dier zijn er ook nog; je bent zelf niet meer dan een schepsel, net als zij.

Het jubeljaar begint op Grote Verzoendag, staat er nadrukkelijk. Dat heeft een diepe zin. Het betekent dat verzoening niet een idee mag blijven in ons hoofd, iets wat geen gevolgen heeft voor het aardse bestaan. Als wij uit de verzoening leven, dan moet het ook iets betekenen voor hoe we in de wereld staan; dan moet ook het varken daarvan profiteren en de klaproos en de veldleeuwerik.

Bij de wilde dieren

We lazen een merkwaardige passage uit het evangelie van Marcus. Als Jezus gedoopt is en door de Satan op de proef gesteld, dan is Hij bij de wilde dieren, terwijl de engelen Hem dienen. Wat doet Jezus daar ineens tussen de luipaard en de krokodil? Wat heeft dat te betekenen?

Hetzelfde als het sabbatsjaar. Echte verzoening brengt zelfs engelen en leeuwen bij elkaar. De ware Zoon des mensen in niet alleen de verzoener van onze verkeerde daden, maar verzoent de hele kosmos. In Hem en door Hem is er ook vrede voor de werkezel.

Nergens in de Bijbel vinden we een teken dat de wetgeving over het sabbatsjaar ooit uitgevoerd is. Dat snappen wij kapitalisten direct. Deze wetgeving lijkt ons net zoiets als de rare woorden van Jezus in de Bergrede, van je wang toekeren en zo - 'niet realistisch Jezus, daar kunnen we niet aan beginnen!' Toch?

Toch zijn we geen knip voor onze neus waard als we zo met de stekelige teksten van de Schrift omgaan. Op een of andere manier moeten we ons door het hier geformuleerde ideaal laten corrigeren. Opdat er shalom is voor alles wat leeft.

Angst en vertrouwen

Nu denk je misschien: 'Toch heb ik er geen zin om zélf eenvoudiger te leven, een stapje terug te doen, meer ruimte te geven aan alles wat leeft. Waar komt dat dan door?'

Het viel mij op dat de schrijver van Leviticus, als een gestudeerd psycholoog, zelfs aan die gedachte gedacht heeft, namelijk toen hij de vraag van het volk Israël opschreef: 'Wat moeten wij dan in het zevende jaar eten?' Die vraag onthult angst.

Komt het dáár ten diepste niet door, dat je geen zin hebt in dat waarvan je weet dat het het goede is? De angst om tekort te komen. De angst om het niet te redden. De angst dat er niemand is die voor je zorgt. Daarom concurreren we. Daarom graaien we, graaien we zelfs wc-rollen als het zo uitkomt. Daarom sparen we 'een appeltje voor de dorst'. Daarom wordt dat een heel dikke appel. Omdat de wereld zich tegen ons kan keren. Dan redden wij het niet.

Tegen angst helpt maar één ding: vertrouwen. Dat is ook waar dit bijbelgedeelte ons brengen wil. We mogen in vertrouwen leven. Er wordt voor je gezorgd, ook in elk zevende jaar. Ook als je van de apenrots naar beneden kukelt, of beter: in een proces je langzaam laat afzakken. Net zoals voor de leliën van het veld, en de veldleeuwerik.

Kijk: je staat alweer met hen op één lijn. Alles leeft van verzoening. Alles mag toekomst hebben.

Informatie en jury-rapport:

Willem Maarten Dekker is predikant van de Hervormde Gemeente van Waddinxveen (PKN).

De jury over deze preek: 'De auteur is kritisch op onze leefstijl en erkent tegelijkertijd dat verandering voor ons ingewikkeld is. Waar het begin van de preek voor sommige luisteraars wellicht wat abstract kan overkomen, wordt de preek in het vervolg steeds praktischer en concreter. We willen houden wat we willen, zitten het liefst boven op de apenrots, maar waar ruimte is voor rust, voor een sabbat, is verandering mogelijk. De schrijver van de preek laat duidelijk zien dat rust voor mensen, dieren en het land alles met elkaar te maken hebben.'